

ZGODOVINSKI ZBORNIK.

PRILOGA

LJUBLJANSKEMU ŠKOFIJSKEMU LISTU.

—••••• Izhaja v nedoločenih obrokih. •••••

Enajsto leto.

Ljubljana, meseca maja 1898.

Številka 46.

Zgodovina horjulske fare.

Sestavil Jožef Kržišnik.

(Nadaljevanje.)

L. 1813. ni bilo nobene poroke. Največ (22) jih je bilo l. 1810. in kasneje med l. 1869. in 1877.

Poročne knjige so tri. Prvi dve sta pisani v nemškem jeziku, le župnik Veriti je pisal matrike v latinskem jeziku, dokler ni ukazala l. 1836. vlada, da morajo pisati župniki matrice v nemškem jeziku. Tretja poročna knjiga je slovenska. — *Oklicne knjige* so tri ohranjene. Župniki Veriti, Arnol in Jerala so rabili latinski jezik. Župnik Franc Dolinar je vpeljal slovenščino l. 1879.

D.

Do l. 1882. niso zapisavali v Horjulu otrok, ki so prejeli zakrament svete birme. Iz zapisnika pokojnega knezoškofa Antona Alojzija posnamem število otrok horjulskih, ki so bili birmani v Horjulu ali v sosednjih farah.

Dné 20. maja 1825 so podelili mil. knezoškof zakrament sv. birme 76 horjulskim birmancem, in sicer v domači farni cerkvi.

Dné 4. julija 1830 je bila birma v Polhovem Gradcu. Prišlo je tudi 92 horjulskih birmancev. K sv. birmi na Dobrovi, dné 22. maja 1834, je prišlo 60 horjulskih otrok. Dné 26. julija 1835 je bilo v Polhovem Gradcu birmovanih 32 Horjulcev. Šest let kasneje, dné 26. julija 1841, so prišli knezoškof zopet v Horjul. Birmovali so 48 otrok iz horjulske, 163 iz pograjske, 78 iz Št. Joške fare, 23 s Črnega Vrha in dva tuja birmanca. — Na Vrhnikih je bilo dné 5. junija 1847 birmovanih tudi 56

horjulskih otrok, dné 6. julija 1851 v Polhovem Gradcu 104, dné 2. junija 1853 na Vrhnikih 68, in dné 14. junija 1857 zopet v Polhovem Gradcu 119 horjulskih birmancev.

Knezoškof Jernej so posvetili 6. julija 1862 prenovljeno cerkev in veliki oltar. Takrat so podelili zakrament sv. birme 202 birmancema. Potem ni nobenih poročil do leta 1882. Knjiga „*Liber Confirmatorum*“ nam poroča, koliko v Horjulu všolanih otrok je prejelo zakrament sv. birme počenši z l. 1882.

„Slovensko ljudstvo — verno ljudstvo“ — so rekli papež Pij IX. blagega spomina kranjskemu duhovniku, ko jim je povedal pri avdijenci, da je Slovenec. „Slovensko ljudstvo — verno ljudstvo!“ sem si mislil¹⁾, ko sem videl, s kakšnim veseljem in kako častljivo so sprejeli horjulski duhovnjani svojega višjega Pastirja, ko so prišli 22. maja podelit zakrament sv. birme njih otročičem. Le poskušali so se vsi — otroci in odrasčeni — med seboj, kako bi lepše razodeli milostljivemu knezoškofu svojo udanost in spoštovanje. Že več dnij poprej so se delale priprave; možje so postavljali slavoloke — bilo jih je sedem postavljenih na raznih krajih med velikanskimi mlaji —, žene so jih kinčale z mnogobrojnimi zastavami, dekleta so pletla vence, fantje so se preskrbeli s smodnikom (rekel bi, bilo je skoraj preveč streljanja) in otroci so nabirali cvetlic za šopke, da so ž njimi v rokah sprejeli svojega višjega Pastirja.

¹⁾ Dopis v Zgodnji Danici l. 1882.

Že precej pri prihodu v duhovnijo je pričakovala neštevila množica milostljivega knezoškofa v Zaklancu pred slavalokom, ki je imel napis:

„Zdravi došli v duhovnijo!
Naša srca Vas želijo!“

da klečé prejme škofov blagoslov. Od visokih vrat, ki so bile pri mestu pred horjulsko vasjo napravljene iz smrečja in z zastavami in vencí bogato okinčane, je drevored iz malih smrečic (bilo jih je čez tristo postavljenih na obeh straneh ceste) kazal pot do farovža, pred katerim je bil na slavaloku napis:

„Ave Noster Optime
Pater et Episcopus!“

V sredi vasi so stala druga vrata z napisom:

„Prisrčno bodite pozdravljeni, milostljivi gospod knezoškof!
Hvaljen bodi, kateri pride v imenu Gospodovem!“

in na drugi strani:

„To je dan, kterega je Gospod naredil;
Veselimó se in radujmo se v njem!“

Ob koncu vasi, ko se pride že blizo do cerkve, sta bila postavljena zopet dva slavaloka, na katerih so se brale besede:

„Božji nam nosite mir — Slavljén naš višji Pastir!“ in
„Horjulci tukaj se zberimo, In prihod Škofov počastimo!“

Od teh slavalokov do duhovske hiše je bila pod šolsko zastavo v dve vrsti razstavljena birmska mladina, najprej dečki s hrastovimi vejicami v rokah (naj bi jim bile podoba potrjenja v veri in moči sv. Duha), potem deklice s cvetličnimi šopki (cvetlice naj bi jih spominjale različnih čednosti, kakor ponižnosti, nedolžnosti, goreče ljubezni do Boga i. t. d.). Škof, vglédavši toliko zbranega ljudstva, so tu iz kočije stopili, ter birmance in birmanke, za katerimi so klečali njih botri in botre, gredoč po sredi med njimi blagoslovili.

Iz duhovske hiše so se po kratkem oddihljeju podali v cerkev, kjer je bila nad cerkvenimi vratmi pod škofovim grbom napisana prošnja:

„Blagoslovi, Pastir Viši!
Svojo čedo v Božji hiši!“

Po opravljeni sv. maši so milostljivi gospod knezoškof vsled papeževega pooblastenja podelili popolni odpustek nad 200 vernikom, ki so tisti dan prejeli sveto obhajilo. Potem je sledilo izpraševanje otrok iz krščanskega nauka. O pač ginljiv, pa tudi častitljiv prizor, videti škofa med nedolžno mladino! V začetku so otroci, ko so videli pred seboj apostolskega naslednika v pontifikalni opravi, bili nekako plašni. Ali kmalu so dobili pogum, ko so videli, kako prijazno in ljubeznjivo škof z njimi govori, ter so odgovarjali glasno in brez vse bojzljivosti. In ko so škof bili prisiljeni prenehati z izpraševanjem — čas je namreč le prehitro tek — se je marsikateremu otroku brala žalost na obrazu, da ga ni zadela čast biti vprašanemu od višjega Pastirja. To so milostljivi knez tudi sami zapazili, zato

so rekli otrokom, predno so jih zapustili: „Vidim vam že na obrazu, da bi bili vsi radi vprašani; pa ni mogoče, ker čas poteka!“ Podelili so potem otrokom zakrament sv. birme 402 po številu. Vrnivši se v farovž so prijazno sprejeli ključarje in srenjske odbornike, ki so se jim prišli zahvalit za milost in dobroto, katero so ravnokar izkazali duhovniji. In ko so popoldne med slovesnim streljanjem in zvonenjem odhajali, so jih spremljevale vroče želje, da bi nam ohranil dobrotljivi Bog še mnogo let ljubljenejšega višjega Pastirja.

Od l. 1882. do l. 1896. je prejelo zakrament svete birme:

K d a j ?	K j e ?	Dečkov	Deklic	Skupaj
22. maja 1882	v cerkvi sv. Marjete v Horjulu . . .	166	135	301
30. junija 1885	v cerkvi sv. Pavla na Vrhniki . . .	10	7	17
13. „ 1886	v stolni cerkvi v Ljubljani . . .	—	1	1
30. maja 1887	v stolni cerkvi v Ljubljani . . .	—	3	3
21. „ 1888	v stolni cerkvi v Ljubljani . . .	—	1	1
1. avg. 1889	v cerkvi sv. Marjete v Horjulu . . .	132	131	263
25. maja 1890	v stolni cerkvi v Ljubljani . . .	—	1	1
13. sept. 1891	v cerkvi sv. Brikecija v Podlipi . . .	—	1	1
5. junija 1892	v stolni cerkvi v Ljubljani . . .	2	—	2
22. maja 1893	v stolni cerkvi v Ljubljani . . .	3	1	4
13. „ 1894	v stolni cerkvi v Ljubljani . . .	2	2	4
2. junija 1895	v stolni cerkvi v Ljubljani . . .	3	1	4
25. avg. 1895	v cerkvi sv. Pavla na Vrhniki . . .	58	59	117
2. „ 1896	v cerkvi rojstva M.D. v Polh. Gradcu .	25	14	39

III.

Gospodarske razmere v horjulski fari.

Horjul ska občina je precej večja od fare same. Obsega namreč tri davčne občine Horjul, Vrzdeneč in Zaklanc. V davčni občini horjulski so vasi Horjul, Ljubgojna in Koreno; zadnja vas spada sedaj pod pograjsko faro. Svet vrzdenške davčne občine je razdeljen med vasi Samotorica in Vrzdeneč. Vas Samotorica je

razdeljena med tri fare; večji del je pri horjulski fari, manjši pa spada pod Polhov Gradec, oziroma pod Št. Jošt. V tretji davčni občini, ki obsega vasi Zaklanec, Podolnico in Lesno Brdo, leži Lesno Brdo že na vrhniškem svetu. Cela horjulska občina meri 4781 oralov 922 štirjaških sežnjev. Posamezne davčne občine so različne z ozirom na velikost:

Davčna občina Horjul zavzema prostor 1082 oralov 1466 □ sežnjev; davčna občina Vrzdenc zavzema prostor 1920 oralov 150 □ sežnjev; davčna občina Zaklanec zavzema prostor 1178 oralov 906 □ sežnjev;

O horjulski občini hočemo samo tedaj govoriti kedar bodo v zvezi zadeve horjulske fare z onimi horjulske občine.

Na vprašanje, kakošen je položaj horjulskih faranov v gmotnem oziru, moramo naravnost priznati, da niso ugodne vse razmere v horjulski fari. Svet je preveč razkosan med veliko številu stanovnikov. Bogatinov ni v fari. Kmetij je pet v fari in sicer Kovačeva v Horjulu, dvojna Rozmanova na Vrzdencu, Tomincova in Grdadolnikova na Samotorici. Tri četrtine zemljišča imata dva posestnika, jeden v Horjulu drugi na Ljubgojni. Ostali so polzemljaki, četrtnjaki in podružniki. Poslednji (tudi tretjinarji ali bajtarji imenovani) imajo manj sveta kot četrtnjaki. Odkod prihaja njihovo ime „tretjinar“, je neznano. Nekateri so trdili, da so dobili po trije podružniki pri razdelitvi občinskega sveta tak delež, kakoršnega so dobili štirje četrtnjaki. To razlaganje ni verjetno, ker drugi pripovedujejo, da so razdelili občinske pašnike po številu živine, katero je pošiljal vsak posestnik na te pašnike. Sedaj se bavijo Horjulci večjidel s poljedelstvom, živinorejo in sadjerejo. Predno je stekla južna železnica iz Ljubljane v Trst, so imeli tudi zaslužek pri vozarjenju. Toda le preveč voznikov se je privadilo dobremu življenju in marsikdo je imel izgubo. Doma ni bilo pravega gospodarja, ki bi vodil delo. Kakor hitro je pritisnila nesreča pri živini ali slaba letina, takoj je šlo vse rakovo pot. Samo v Horjulu so prodali upniki dve zemljišči, ker sta gospodarja vse zavozila.

Druga, še hujša šiba za horjulsko faro je bilo nezmerno žganjepitje in zapravljivost, ki je zavladala med njimi. Šestnajst različno velikih posestev (v Horjulu 9, na Vrzdencu 5, v Zaklancu 2) je ugonobilo nesrečno žganje. Vsaj toliko gospodarjev je moralo prodati nekaj zemljišča, da so plačali žganjarske dolgove. Okolu l. 1850. se je ta strupena pijača tako priljubila Horjulcem, da se je niso branile niti ženske. Da bi odvrnil ljudi od te škodljive pijače, je spisal po raznih virih kapelan Janez Volčič knjižico „Žganju slovo!

vojsko!“ Zgledov mu ni bilo treba iskati po raznih časniki, ker je kar v Horjulu dobil dovolj pripravnih. Ljudje so brali to knjižico in tudi uganili domače osebe, katere so bile popisane. Bolj kakor ta spis je predramila Horjulce revščina, ki jim je bila za petami. Ta jih je prisilila, da so začeli počasi opuščati žganje. Okolu l. 1870. ni bilo v Horjulu nobene žganjarije. Takrat so se pa seznanili Horjulci z zloglasnim „jerušem“. Za 4 novce je bilo $\frac{1}{4}$ l. te pijače in kedor je spil dve merici, jo je že čutil. Kako vablivo za strastne horjulske žganjarje!

Strastnim žganjarjem so kmalu začela propadati posestva. Zapravljivci so segli najpreje po lesu; iztrebili so gozde. Vse so znosili h krčmarju, ki se ni branil plačila v blagu. Za gozdi je prišla na vrsto živina in potem tudi nepremičnina. Gospodarji so iskali posojila pri varčnih sosedih. Ko ti niso imeli denarja, da bi ga posodili, pomagala jim je iz zadrege vrhniška posojilnica. Zahtevala je 7% obresti in potem je dovolila posojila navadno na menjico. Če ni dolžnik plačal menjice, mu je posojilnica zarubila in prodala posestvo. Tako so zgubili zapravljivci še domačo rojstno hišo. Mnogo posestnikov je trpelo škodo, ker so bili drugim za poroke. Menjice so tlačile posestnike do ustanovitve mestne hranilnice v Ljubljani. Takrat so znižali na Vrhniški obresti na 6%. S tem je bilo zadolženim posestnikom vsaj nekoliko pomagano. Toda Horjulci s tem niso bili zadovoljni. L. 1894. je sprožil horjulski posestnik Ivan Stanovnik misel, naj ustanove Horjulci lastno posojilnico. Kmalu je dobil za svoj nasvet zadostno število podjetnih mož. Bogati Vrhničani so se posmehovali Horjulcem in prerokovali, da bodo še to izgubili, kar imajo nezadolženega. Na to niso mislili, kako kmalu jim bo vzela nova posojilnica vse horjulske dolžnike. Pravila je podpisal odbor l. okt. l. 1894. Podpise so legalizovali 8. okt. in 16. okt. je bila registrovana nova posojilnica pri deželnem sodišču v Ljubljani pod imenom: „Hranilnica in posojilnica v Horjulu, registrovana zadruga z neomejeno zavezo.“ Poslovati je začela ta posojilnica 2. decembra 1894. Zadržniki so takoj prvi mesec vložili prošnje za 9000 gl. posojila. Posojilnica je uravnana po Raiffeisenovem sestavu in obrestuje vloge s $4\frac{1}{2}\%$, za posojila pa zahteva $5\frac{1}{2}\%$ obresti. Vsak dolžnik sme v poljubnih zneskih in v poljubnem času poravnati svoj dolg. Kranjska hranilnica je darovala za ustanovne stroške 100 gld. in naklonila za 5 let 1500 gld. brezobrestnega posojila. Do konca l. 1895 je pristopilo vže 99 zadržnikov. Prometa je bilo 59.559 gl. 26 kr. in sicer sprejemkov za 31.021 gld. 86 kr., izdatkov pa 28.537 gld. 40 kr. Takoj prvo leto se je

dovolilo 89 zadrušnikom 138 posojil za 24.140 gld. 64 kr., Vrnili so zadrušniki v istem času 2199 gld. 63 kr. — Horjulska hranilnica je vidno napredovala. Število zadrušnikov je naraslo koncem l. 1896. na 158 in do 30. nov. 1897 na 212. Izstopilo je 12 zadrušnikov tekom 3 let. — Posojilo se je 439 krat 50.637 gld. in vrnilo 16.000 gld. Toraj so posodili tekom časa nad 66.000 gld. — Prometa je imela posojilnica koncem l. 1896. za 81.521 gld. 53 kr. in do 30. nov. 1897 za 95.422 gld. 38 kr. Sprejemkov je bilo l. 1896. za 41.169 gld. 43 kr. in izdatkov za 40.352 gld. 10 kr.; do 30. novembra 1897 pa 49.730 gld. 03 kr., oziroma 45.692 gld. 35 kr. — Dobička je sedaj v rezervnem zakladu 429 gld. 41 kr. — Hranilnih vlog je bilo koncem l. 1896. za 34.352 gld. 65 kr., v l. 1897. pa do 30. novembra novih za 16.812 gld. 42 kr. — Iz teh števil lahko vsakdo posname, koliko dobička ima horjulska fara od domače hranilnice. Vsak dolžnik plačuje sedaj manjše obresti in dobiček, ki ostane koncem leta, ostane v rezervnem zakladu in ne v žepu tujih upnikov.

Preobilno žganjepitje je skrajno omejila novoustanovljena horjulska kmetijska zadruga s ceno prodaje vina. Dne 25. marca 1897 je bil rojstni dan horjulske kmetijske zadruge. Njen ustanovitelj je vč. g. župnik Peter Bohinjec. — Do 30. nov. 1897 toraj tekom 8 mesecev je kupila zadruga blaga za okroglih 27.000 gld., vmes 7 vagonov fižola in 5 koruze. To blago je poslala v Trst. Prodali so v zadruzi za 22.000 gld. Sedaj šteje 226 zadrušnikov in ima že lastno hišo.

Polje, kolikor je rodovitnega, daje potrebnega živeža za dom. Preje so veliko pridelkov pokupili branjevci, ter jih potem prodali v Ljubljani. Sedaj je za prekupca domača kmetijska zadruga. Posebno dobrega sveta nimajo Horjulci, ker plačuje cela občina¹⁾ samo 2938 gld. 55½ kr. direktnega davka. Če odštejemo one, ki ne spadajo v horjulsko faro, ostane faranom 2426 gld. 20½ kr. letnega direktnega davka. L. 1896 je volilo pri občinskih volitvah v I. razredu 31 volilcev, ki plačujejo 981 gld. 95½ kr. direktnega davka; v II. razredu je bilo 63 volilcev z 980 gld. 53 kr. davka in v III. razredu 182 volilcev z 976 gld. 02 kr. davka. V prvem razredu volijo brez ozira na visokost davka vč. g. župnik, vč. g. kapelan, g. učitelj in umirovljeni c. kr. stotnik, g. Jakob Čuden, ki stalno biva v Horjulu, h. št. 15. — Častnih občanov imajo Horjulci šest: prevz. gosp. knez in nadškof dr. Jakob Missia;

¹⁾ Prim. Pregled volilcev za občinske volitve l. 1890.

preč. g. stolni kanonik Andrej Zamejic; visokorodni g. baron Andrej Winkler, c. kr. dež. predsednik v p.; bl. gosp. Janez Mahkot. c. kr. vladni svetnik v p.; bl. g. Jožef Gorup, veleposestnik na Reki. Najnovejšemu častnemu občanu, vč. g. ribniškemu dekanu Frančišku Dolinarju je izročil občinski zastop diplomo dne 10. nov. 1896.

Glavni vir dohodka je Horjulcem živinoreja in sadjereja. Polje jim daje malo dobička, ker je preveč sveta močvirnatega. Travniki dajo večidel konjsko krmo. Zato se Horjulci že več let pridno bavijo s konjerejo. V Horjulu je že dobrih 20 let postaja za ces. kr. žrebčarijo. Vsako leto prideta v Horjul dva vojaka z dvema žrebčema in ostaneta v vasi od 1. marca do 1. julija. — Goveja živina ni ravno najboljše vrste, ker je krma preslaba. Prinaša pa vsejedno zaslužen dobiček skrbnim gospodarjem. — Svinjereja je precej razširjena in bi še bolj napredovala, če bi pazili ljudje na snago. Toda le preveč ljudij misli, da škoduje ščetinejarjem čista voda. L. 1896. je pocepalo za rudečico več prašičev v Podolnici in Zaklancu.

Za sadjerejo so Horjulci zelo vneti. Dobro vedó, da obilno povrne izkazano skrb sadno drevo. Ljubljana ni daleč in branjevci se kar trgajo za lepo sadje. Ta dobiček, ki je takorekoč na ponudbo vsakemu gospodarju, če le stegne roko po njem, je spodbudil tudi horjulske farane, da so začeli skrbeti za sadno drevje. Stara, izkoriščena drevesa so polagoma zamenili z novimi požlahtnjenimi. Marsikdo je nasadil na svojem travniku drevesca, ki bodo čez malo let obilno povrnila neznatne stroške in zamudo časa. Nekaj drevese dobé farani iz šolske drevesnice, večino pa od c. kr. kmetijske družbe, ki ima že od l. 1891 svojo podružnico v Horjulu. — Kras vsem vrtom je gotovo farovski vrt, ki je zasajen s samim žlahtnim drevjem. Trinajst let so se trudili ž njim gosp. župnik Franc Dolinar, in l. 1896. je prvič pokazal, koliko premore. Še mlado drevje je obrodilo toliko sadja, da je bilo vredno nad 80 gld. — C. kr. kmetijska družba tudi skuša povzdigniti sadjerejo na Kranjskem. Na njeno priporočilo je dovolilo ministerstvo za poljedelstvo potrebno svoto, da se je postavila l. 1893. v Horjulu ameriška sušilnica za sadje. Brez vsakega dima se posuši v nji tekom 24 ur 10 mernikov sadja. L. 1896. je poslalo ministerstvo še eno sušilnico po Cazenillevem sestavu, da jo poskusijo. Ta je še pripravnejša. V istem času, a z manjšim trudom, se posuši v nji 30 do 40 mernikov sadja. Horjulska kmetijska podružnica je nadalje naročila čistilnico za žito in travniško brano.

Z gozdom se horjulski posestniki ne morejo ponašati. Malokteri ima v svojem gozdu toliko smrek in drugih dreves, da bi mu zadostovala za napravo novega gospodarskega poslopja. Kaj je iztrebilo gozde, smo že zgoraj omenili. — Upati pa smemo, da napočijo boljši časi za Horjulce, če ostanejo zvesti svojim dobrim sklepom.

Predno spregovorimo o obrtniji v horjulski fari, pogledajmo, kaj pove Valvazor¹⁾ o Horjulu. Ob njegovem času je živelo v Horjulu veliko pečarjev in lončarjev, ker daje močvirnata zemlja izvrstno glino. Še sedaj pripovedujejo starejši farani, da je bilo v okolici horjulski mnogo lončarjev. S časom so ljudje opustili to obrt; sedaj²⁾ je v Horjulu samo en lončar in pečar. Opekarjev je 36, ki hodijo delat na Vrhniko in na Lesno Brdo. Največ je zidarjev v horjulski fari. V Zaklancu stanuje 5 zidarjev, v Horjulu 40, na Ljubgojni 3 in na Vrzdencu 11; toraj vseh skupaj je 59. Kamenoseka sta dva. Čevljarjev imajo horjulski farani 8, krojače 4, šivilj 14, mizarjev 9, tesarjev 14, kolarje 3, sedlarje 4, kovačev 5 in 2 ključavničarja. Nadalje je 5 sodarjev, 2 podobarja, 2 strojarja, en krznar, en barvar, 8 tkalcev in 16 strešnih krovcev. Mlinarjev je v fari 7 in en žagar. Živino koljeta 2 mesarja in več klavcev; če pa pogine, jo spravi zaklanški konjederec. S pijačo preskrbujejo farane 4 krčmarji (sedaj tudi zadruga svoje zadržnike) in 3 žganjarije; mešano blago in kramo prodajajo za domačo potrebo 4 trgovci in kramarji. Kedor hoče kaj posebnega dobiti, mu to preskrbē branjevke, katerih hodi 8 vsak teden dvakrat v Ljubljano. Tobakarje zaklada 5 tobakarnic. Na cesto pazi en cestar, ki ima vedno preveč dela.

Ker so na Dobrovi vsako leto trije sejmi, na Vrhniki pa menda osem, ne dovoli deželni zbor Horjulcem lastnih sejmov. Pošto imajo od 16. febr. 1885. Izprva je hodil poštni sel štirikrat v tednu na Vrhniko. Dne 21. oktobra 1893 je začel voziti poštni voz med Vrhniko in Horjulom. Voznina znaša za osebo 25 kr. S pošto je združena tudi biralnica poštne hranilnice.

Pravne razmere. Nekdaj, dokler je bila še tlaka in desetina, so bili podložni farani raznim gosposčinam. Za posamezne hiše najboljše zvemo iz rojstne knjige njihovo odvisnost. L. 1770. je zapovedala vlada, da se mora zapisati v krstno knjigo tudi rojstni kraj novorojenega otroka. Vrzdenski beneficijati je celih

12 let natančno zapisoval ne le rojstno hišo, marveč tudi gosposko, kateri je podložen oče novorojenčev. Iz teh zapiskov posnamemo, da so bili podložni:

a) baronu v Polhovem Gradcu iz Horjula posestniki h. št. 1—4, 8—13, 15—28, 30—33, 35—54, 57, 58, 60, 61; z Vrzdencu h. št. 1, 3—13, 17, 18, 20, 22, 27—47; z Ljubgojne h. št. 1—4, 6—12; s Samotorice h. št. 1, 5—7, 9, 11, 12, 14—16, 18; iz Zaklanca lastnik hiše št. 8;

b) jezuitskemu kolegiju v Ljubljani iz Horjula h. št. 34; iz Zaklanca h. št. 1, 2, 12—14; z Ljubgojne h. št. 5;

c) farni cerkvi v Št. Vidu nad Ljubljano iz Horjula h. št. 29; na Vrzdencu h. št. 23, 25, 26;

d) župniku pograbskemu iz Horjula h. št. 14, 56; z Vrzdencu h. št. 15; s Samotorice h. št. 10; iz Zaklanca h. št. 3;

e) mestnemu magistratu v Ljubljani v Horjulu h. št. 5 in 6.

Za ostale hiše je neznana njihova odvisnost, ker ni bilo na ponudbo drugih boljših zapisnikov. Podložni so nosili otroke v Polhov Gradec k sv. krstu, ker zanje ni bilo mnogo dalje k materi fari.

Sodno oblast čez prednike sedanjih horjulskih faranov so imeli baroni v Polhovem Gradcu. Tam so tudi plačevali do l. 1848. razne davke. V političnem oziru so bili odvisni od okrožnega glavarstva v Postojni. — Sedaj leži vsa fara v okrožju c. kr. okrajnega glavarstva za ljubljansko okolico in spada pod vrhniško c. kr. okrajno sodišče. Občinske meje presegajo obseg sedanje horjulske fare. Bolje se pa vjemajo z obsegom prvotne fare. Občinske zadeve vodi Tomaž Zdešar, posestnik na Ljubgojni h. št. 12. V občinskem svetu so še 3 svetovalci in 8 odbornikov. K volitvi dveh deželnih poslancev za ljubljansko okolico je odposlala horjulska občina tri volilne može; državnega poslanca v kmečkih občinah so volili tudi štirje horjulski volilci in v peti kuriji trije. — Orožniške postaje ni v Horjulu. Za zunanji mir skrbijo vrhniški in pograbski c. kr. orožniki. — Dne 6. aprila 1883 ustanovljena požarna bramba je vsikdar pripravljena braniti poslopja pred ognjem. Sedaj šteje okoli 30 udov. V posebni shrambi, ki je sezidana sredi Horjula, imajo spravljene dve brizgalnici in drugo potrebno orodje. Horjulska požarna bramba je pristopila k zvezi kranjskih gasilnih društev.

V cerkvenih zadevah je pripadala horjulska fara ljubljanski škofiji. Odkar je ustanovljena samostojna fara v Horjulu, je ta podložna vrhniški dekaniji. Dušno pastirstvo vodi domači g. župnik. Podpira ga g. kapelan, ker bi sam težko zmagoval vsa opravila.

¹⁾ Valvasor, Ehre d. Herzogth. Krain, I. 261. — Heriul hat den Marckt Oberlaybach in der Nähe und viel Hafner (oder Töpffer) zu Einwohnern, weil es einen ausbündig guten Hafnerleimen daselbst gibt.

²⁾ V l. 1896.

IV.

Verska in intelektualna stran v fari.

Zopet hočem začeti z Veriti-jevim spisom, ki omenja sledeče: »*Parochiani Horjulenses sunt omnes catholici, in religione mediocriter instructi, Potestatibus subditi, generatim laboriosi et mitis indolis; in moribus non nimis corrupti, tamen deteriores facti, dabuntque progeniem vitiosorem, quia peccantes in legem immunitatem habent.*« — S temi besedami ni hotel grajati gospod Veriti faranov, marveč je hotel opozoriti svojega naslednika, naj skrbno puli plevel grešnih razvad iz src udanih mu faranov. Horjulcem je pretila tedaj velika nevarnost. Zahvaliti se morajo svojim gorečim dušnim pastirjem, župniku Jerali in kapelanom Jeranu, Volčiču in Marnu, da so se vrnili na pravo pot. Število zapravljivih žganjarjev se je s časom zmanjšalo. Razne pobožne družbe, sveti misijon v domači fari in zgled gorečih duhovnikov je tako blagodejno uplival na farane, da se niso povsem spolnile besede župnika Veriti-ja.

Tudi sedaj je horjulsko ljudstvo zelo verno in vneto za čast božjo. Je sicer nekaj lahkoživcev med farani, a trditi ne smemo o njih, da so popolnoma pokvarjeni. Ker hodi veliko faranov na delo v druge kraje, se pogosto pripeti, da pridejo ti delavci v soboto z zaslužkom domov. Potem zaidejo v gostilno in ko gredó domov, razgrajajo in kričijo v pozni noči. Tega pa nikakor ne trdimo, da je večina taka. Ko je v l. 1895. razgrajal potres tudi v Horjulu, je žganjarilo nekaj fantov pri posestniku, ki bolj na samoti stanuje. Vsled potresa prestrašeni so hiteli fantje v vas in naravnost v cerkev, čeprav je že odbila polnočna ura. Tem ponočnjakom je celó koristil potres. Potem je bilo nekaj časa vse mirno v fari. Slišal nisi pritožbe, da kdo ni mogel spati radi prevelikega razgrajanja. Toda kmalu je bil pozabljen potres in ž njimtudi večina dobrih sklepov. — Pijancev ni veliko v fari. Nekateri sicer ménijo, da so skrite vse sladkosti zemeljskega življenja v „frakeljnu“, a večina je trezna, poštena in zvesta v spolnovanju stanovskih dolžnostij. Velikonočni ponedeljek l. 1895. je pokazal, da živi v horjulski fari dobro in verno ljudstvo. Ko je bilo izpostavljeno presveto Rešnje Telo med prvo in drugo uro popoldne, da bi Bog milostno odvrnil vsako večjo nesrečo, je bila cerkev pol ure pred začetkom krščanskega nauka tako napolnjena, da niso dobili nobenega prostora kasneje došli verniki. Takrat so tudi obljubili večno sv. mašo, ki se naj opravi v Horjulu vsako leto dné 14. aprila in mnogo faranov se je vpisalo v bratovščino presv. Rešnjega Telesa.

V krščanskem nauku so Horjulci prav dobro poučeni. Sv. zakramente tudi pogosto prejemajo. Vsako nedeljo in praznik sta dve sv. maši in vselej je cerkev polna pobožnega ljudstva. H krščanskemu nauku hodi toliko faranov, da jih smejo posnemati tudi po drugih krajih.

Nravno pobožno življenje podpirajo in pospešujejo v vsaki fari dobro vrejene bratovščine in pobožne družbe. Že v preteklem stoletju je bila v Horjulu bratovščina sv. rožnega venca. Jožefinizem jo je zatrl, predno so dobili Horjulci svojo faro. O delovanju te bratovščine hočem poročati pri zgodovini vrzdenškega beneficija. Ponovil je pa to bratovščino prvo nedeljo v oktobru l. 1852. kapelan Janez Volčič. Ustanovila se je namreč takrat „družba živega rožnega venca“. V knjigi »*Zapisnik bratovšnje živiga roženkranca*« od l. 1852. nadalje nam pové kapelan vzroke, ki so ga privedli do ustanovitve te družbe (Gebetsverein):

„K vpeljanju bratovščine Živiga roženkranca je to pripomoglo: V farni cerkvi sv. Marjete v Horjulu je stranski oltar posvečen Mariji Devici sv. Roženkranca, in v nekih starih bukvah je zapisano: »*Nomina Confratrum et Sororum Ss. Rosarii, qui mortui sunt ab erectione hujus Confraternitatis, quae fuit erecta Dom. prima Octobris 1734.*«¹⁾ Tu so po vrsti zapisani vsako leto posebej, kateri so tisto leto umrli, do l. 1783. Ker so ljudje začeli zopet bolj Marijo častiti in so se semtertje bratovščine zopet oživele, in ker je bratovščina „Živiga Roženkranca“, katera je že v Škofji Loki in tudi drugod od Visokočastitljivega Škofijstva potrjena, najbolj pripravna, in se jih je na povabilo kmalo več oglasilo, se je prosilo, na to opiraje, za podeljenje te bratovščine, in prejel od Visokočastitljivega Škofijstva naslednji dopis:

Nr. 1678.

An den Herrn Alex. Jeralla, Pfarrer

iii

Horjul.

In Rücksicht der in Ihrem Bittgesuche vom 20. August l. J. dargelegten Gründe zur Errichtung des Gebetsvereines des lebendigen Rosenkranzes in der Pfarr St. Margareth zu Horjul wird Ihnen mit Rückstellung des vorgelegten Buches: Shivi Roshenkrantz hiemit bedeutet:

1. Daß Sie den genannten Gebetsverein auf der Grundlage der vom Ordinariate approbirten und im obgenannten Buche abgedruckten Statuten in der Pfarr St. Margareth zu Horjul errichten dürfen.

¹⁾ Ta knjiga je nekam prešla iz farnega arhiva. Pogreša se že nad dvajset let.

2. Daß Sie ein ordentliches Vereinsbuch errichten müssen, in welches alle dem Vereine beitretenden Mitglieder mit Bezeichnung des Tages ihrer Aufnahme eingeschrieben werden müssen; daß aber dafür kein Geld oder sonst was gefordert und überhaupt kein zeitlicher Gewinn gesucht werden darf.

3. Daß jedem Mitgliede des gedachten Gebetsvereines bei dessen Aufnahme in denselben nicht nur die ihm obliegenden Verbindlichkeiten, sondern auch die damit verbundenen Ablässe und die zur Gewinnung derselben gefestigten Bedingungen erklärt und so die Mitglieder zur Erfüllung derselben ermuntert werden sollen, wobei man sich des obgefragten Gebetbuches mit Nutzen bedienen kann.

Fürstbischöfliches Ordinariat

Laibach am 1. September 1852.

Anton Alojs m. p.

Bischof.

Dopis v „Zgodnji Danici“¹⁾ obširno popisuje začetek družbe živega rožnega venca v Horjulu. Takoj prvi dan se je vpisalo samo domačih faranov za en grm, t. j. 165 oseb. Če pomislimo, da teh najmanj rožic sleherni dan izmoli enajstkrat sv. rožni venec, smemo prepričani biti, da bode rada uslišala Marija ponižne prošnje svojih častilcev. Ker je dovoljen popoln odpustek za ude te družbe na rožnivenško nedeljo, je prišlo k sv. spovedi že v soboto veliko faranov, še več pa v nedeljo zjutraj. Tudi oltar Matere Božje je bil z venci primerno ozaljšan. Vrhni venec, s 15 belimi rožicami, sta držala dva angelja vsak z eno roko, v drugi roki sta pa imela nov na vrhni venec privezan venec, ki je bil narejen iz lepih cvetečih, v zelenjavo zapletenih rožic. Zgoraj nad podobo sta držala dva angelja s svitlobliščečimi zvezdicami ozaljšano tančico, ki je bila izpeljana izpod nad Marijino podobo narejene krone, in jo spuščala čez strani oltarja. Spodaj med svečniki so nastavili še dišečih rožic, kar se je prav lepo podalo. — Že zjutranje duhovno opravilo je bilo bolj slovesno. Ob desetih so imeli g. župnik veliko slovesno sveto mašo pred izpostavljenim svetim Rešnjim Telesom. V pridigi so prav lepo pojasnili imenitnost sv. rožnega venca in posebej še imenitnost družbe živega rožnega venca. Po dokončani sv. maši so zapeli navzoči duhovniki zahvalno pesem. Popoludne so molili po krščanskem nauku častiti del sv. rožnega venca in peli lavretanske litanije. Vse duhovno opravilo se je vršilo pri krasno ozaljšanem stranskem oltarju Matere Božje.

Število družabnikov je zelo napredovalo. Čez deset let je bilo zapisanih v družbo živega rožnega venca

1624 oseb, čez dvajset let že 2117, in do rožnivenške nedelje 1. 1897. se je zapisalo celó 3584 oseb. Umrlo je tekom 35 let 1239 družabnikov in družabnic. Vsako leto Horjulci slovesno obhajajo družbin praznik, rožnivenško nedeljo. Če je le mogoče, naprosi g. župnik dva duhovnika, da imajo ob 10. uri veliko sv. mašo. Vsake kvatre se opravi peta črna maša z „libera“ za umrle ude, drugi dan pa tiha sv. maša za žive družabnike. Družbine sv. maše se vselej opravljajo pri družbinem oltarju. Vsako zadnjo nedeljo v mesecu oznani duhovnik, da se spremeni s prvim dnevom prihodnjega meseca molitev skrivnosti. Vlada je večkrat skušala obdačiti premoženje te pobožne družbe. Zahtevala je zlasti med 1. 1870. in 1880. natančnih poročil o družbinem delovanju in premoženju. Navadni odgovor je bil: „Družba nima glavnice, z radovoljnimi doneski se pa plačajo družbine sv. maše.“ Sedaj ne nadlegujejo več davkarji družbinega vodstva.

Od 1. 1862. nadalje so ohranjeni zapisniki bratovščine vednega češčenja presv. Rešnjega Telesa in za opravo ubožnih cerkvá v ljubljanski škofiji. Iz teh letnih poročil razvidimo, da je sedaj vpisanih v to bratovščino 343 oseb, med njimi nad 70 moških. Pred vsem po potresu 1. 1895. je prišla ta bratovščina v veljavo. Samo v naslednjih mesecih se je vpisalo v bratovščino nad 180 novih udov, med njimi nad 50 moških. Ljudje so spoznali, kje je njihovo zavetišče v nesreči in nadlogi. Domačin velečast. gospod Anton Oblak, takrat semeniški duhovnik, je v svojih cerkvenih govorih posebno priporočal češčenje presvetega Rešnjega Telesa. Z zgledi je dokazoval korist te bratovščine in verni farani so radi obljubili, da bodo vsak mesec vsaj eno uro molili v cerkvi pred Najsvetejšim. Pokojni vodja bratovščine, generalni vikarij Henrik plem. Pauker je mislil, da priganja župnik farane, naj se v obilnem številu vpišejo v to bratovščino in plačajo svoje doneske. Čudno se mu je zdelo, da je mogoče nabrati v tako revni fari nad 120 gld. samo v enem letu za opravo ubožnih cerkvá. Zato je poslalo 1. 1895. vodstvo bratovščine horjulski farni cerkvi en rudeč mašni plašč (vreden 80 gld.), tri albe, šest humeralov in tri prepase (vredno 40 gld.) Od 1. 1862. do 1896. je naklonila ta bratovščina horjulski farni cerkvi 10 oltarnih blazinic, 6 alb, 6 prepasov, 14 humeralov, 3 ogrinjale (velum), 1 pridigarsko štolo, 9 korporalov, 9 pal, 33 purifikatorijev, 20 prticev za „lavabo“, 3 rudeče, 2 bela, 2 vijolična in 1 zelen mašni plašč, 1 bel in 1 vijoličen pluvijal, 5 obhajilnih burz, 3 obhajilne stole, 1 altarni prt in 3 koretlje.

L. 1897. je vpeljal gospod župnik Peter Bohinjec vedno češčenje svetega Rešnjega Telesa po

¹⁾ Glej „Zgodnja Danica“ 1852, str. 170 in 171.

stanovih. Do 1. avgusta 1897 se je zglasilo 230 faranov. Prvo nedeljo v mesecu pridejo molit dekleta, drugo žene, tretjo fantje in četrto možje.

Pri prvem sv. misijonu so ustanovili jezuitje stanovske družbe za horjulske farane. Udje vseh štirih družb so zapisani v knjigi »*Zlate bukve sv. Misijona v Horjulu. 1868.*« Poglavitni praznik za može in žene je sv. Jožef (19. marca), za fante in dekleta pa Prečisto spočetje Marije Device (8. decembra). Sopraznik za zakonske je god sv. Ane (26. julija), za samske pa god sv. Alojzija (21. junija). V družbo mož se je zapisalo (do septembra l. 1896.) 395 oženjenih Horjulcev. Umrlo je tekom časa 152 mož, dva je pa vodstvo izbrisalo. V družbi žená je bilo vpisanih 511 oseb. Umrlo jih je 189 in pet so jih izbrisali. Mladeničev se je vpisalo 427. Izstopilo jih je 280; večidel so se oženili in prestopili v družbo mož. Dekliška družba je štela v septembru l. 1896. celih 221 tovarišic. Vpisalo se je tekom časa 623 deklet.

Djanje sv. Detinstva so vpeljali v horjulski fari l. 1880. Svoje doneske plačuje redno vsako leto nekaj nad 100 otrok in odraslih. Za sv. misijone se navadno nabere vsako leto kakih 30 gld. — Farani so vpisani tudi v druge bratovščine in pobožne družbe, katere niso vpeljane v Horjulu. Brez tretjerednikov tudi niso.

Procesije so bile v navadi pred 150 leti pri vseh cerkvah. Navesti jih hočem kasneje skupno s soseskinimi sv. mašami. Cesar Jožef II. je odpravil te obhode. Sedaj so v navadi samo predpisane procesije. Pri farni cerkvi je procesija na god sv. Marka in prvi dan v križevem tednu. Na god sv. Florijana gre procesija v Zaklanec, za ostala dva dneva v križevem tednu se pa tako vrstijo procesije k posameznim podružnicam, da vsako leto ni procesije k eni podružnici. L. 1895. je šla procesija v Zaklanec in na Vrzenec, l. 1896. na Samotorico in v Zaklanec, l. 1897. na Vrzenec in Samotorico. — Kedar je sila (n. pr. suša, slabo vreme), sveto leto ali druga slavnost, takrat napravijo poseben pobožen obhod. Tako se je pridružila dné 27. septembra 1885 horjulska procesija pograbski, da sta šli skupno v Št. Vid nad Ljubljano, kjer so tedaj praznovali osemstoletnico ustanovitve fare.

Sv. misijon se je obhajal dvakrat v fari in enkrat tudi duhovne vaje. — Prvi ljudski misijon je trajal od 18. do 28. oktobra l. 1868. Vodili so ga oč. oo. jezuitje Franc Doljak, Jožef Kos in Janez Valjavec. Narod se ga je vdeleževal v prav velikem številu in

s posebno gorečnostjo.¹⁾ Uspehi so se kmalu pokazali. Ljudstvo je popustilo raznovrstne razvade, marljivejše se je začelo udeleževati cerkvenih in domačih pobožnostij, pijančevanje je ponehovalo in pogosto so sprejemali farani sv. zakramente. Sad prvega sv. misijona so tudi lepa znamenja pred vsako vasjo. L. 1869. in 1870. je bilo v Horjulu nenavadno veliko porok. Po stari navadi se je odkupil ženin pri tovariših, predno je dal slovo mladeniškem stanu. Tekom enega leta so nabrali horjulski fantje nad 100 gld. odkupnine. Pri postnem izpraševanju jim svetuje g. kapelan Fr. Dolinar, naj kupijo za domačo vas lepo znamenje. Tudi potem jim boče ostalo dovolj denarja za pošteno razveseljevanje. Ob enem jih je opozoril na znanega pograbskega podobarja Jerneja Trnovca, ki zna izrezati prav krasna razpela. Mladeniči so bili takoj zadovoljni s tem navetom. Naročili so križ pri podobarju Trnovcu. Kmalu je pozdravljal lep križ vsakega človeka pred Horjulom in mu naznanjal s kronogramom²⁾

ZVELIČARIV MLADENČI HORIVLSKI,

da živi v Horjulu pobožna, nepokvarjena mladina. Vsa naprava ni stala nad 20 gld. Kdor je videl novo znamenje, je hvalil lepo delo in se čudil nizki ceni. Stanovniki iz Zaklanca, Podolnice, Ljubgojne in Vrzenca niso hoteli zaostati za Horjulci. V Podolnici so nabrala dekleta potrebno svoto za podobno znamenje. V ostalih vaseh so zložili fantje in dekleta potrebni denar, da je tudi njihova rojstna vas dobila krasno znamenje. Mil. gospod knez in škof Jakob so l. 1889. očitno v cerkvi pohvalili horjulsko mladino, ki je napravila tako krasna znamenja in jih še sedaj kinča ter skrbi za luč, da gorí pred križi na predvečer večjih praznikov. Gospod župnik Fr. Dolinar so vsadili k vsakemu križu po dve cepljeni vrtnici, ki od majnika do novembra krasita sveto razpelo s svojim krasnim cvetjem. — Prvi misijonski križ stoji sedaj na zaklanškem pokopališču.

¹⁾ »Zgodnja Danica« 1868, str. 356.

²⁾ Sestavil je kronogram vč. g. Fr. Dolinar.

(Nadaljevanje prih.)

Vsebinska. *Zgodovina horjulske fare.*
(Nadaljevanje.)